Nederlandse vertaling van de Franse teksten *"La mondialisation a du bon"*, *"La dette des vieux"* en *"Vivent les livres"* op 3 januari 2009 voltooid, en geschreven op vraag van het **Collège de Prospective Nord-Pas de Calais** (fabrique 5: Reconquérir l'environnement et améliorer le cadre de vie).
Opdracht: *"In 2040 kijk je door het raam. Wat zie je?"*

SCENARIO 1: De mooie kant van de mondialisering

Ik kijk niet door het raam, maar door de deur van een *"Joert"*. Nooit had ik kunnen vermoeden dat ik op mijn oude dag nog op de hoogvlaktes van Mongolië kamperen zou. Ongeveer een week geleden zijn we hier aangekomen. We, dat zijn enkele duizenden mensen uit het Rijselse. De reis was lang, veel te lang. Kilometers en kilometers, hele dagen in de trein, van Keulen tot Oelan-Bator. Nooit eerder had ik de naam van die stad gehoord of gelezen. Maar we zijn aangekomen. En goed ontvangen ook. Alsof we oude vrienden zijn.
Waar mijn kinderen en kleinkinderen gebleven zijn, weet ik niet. Ook mijn vrienden ben ik kwijt. En mijn geheugen laat me in de steek. Ben ik mijn naam vergeten? Mijn papieren? Mijn pincodes? Al mijn gegevens, alle namen en alle adressen ben ik kwijt, en al mijn foto's ook. Ze stonden op een handig bestand – virtueel, dat wel – en werden uitgewist. Héél snel is het allemaal gegaan. Geen elektriciteit, geen drinkwater, geen informatie, geen transport, geen koopwaar in de winkels. En evenmin medische zorg, al was die nodig, meer dan ooit. Alleen de solidariteit is gebleven. (Ze is misschien zelfs sterker geworden. Teruggekomen waar ze verdwenen leek.)
Maar we hebben het overleefd. En we werden goed onthaald.
Zoals wij hier in Mongolië, schijnt het dat andere vluchtelingen in Labrador zijn aangekomen, of in Bolivië, Angola, Somalië… Ja, zelfs in Somalië. Zoals al vaker gebeurd is, zijn de vroegere krijgsheren, de moordenaars, de piraten en de plunderaars, respectabele mensen geworden: de nieuwe koningen van het land, dat zelfs een schijntje democratisch geworden is, en een beetje rijker ook (of minder arm). Het land gaat er op vooruit. In Somalië leven de mensen goed, en ze zijn vrijgevig.
Ook wij hier, in Mongolië, zijn goed onthaald. De mensen hier reageren helemaal anders dan wij indertijd, nog geen dertig jaar geleden, toen mensen zonder papieren (en vooral: zonder geld!) zich doodliepen op elektrische hekkens, of verpletterd onder de treinen in de Chunnel. Wij, wij sloten de grenzen af. We hadden schrik. Waarvan?
Goed ontvangen zijn we. Na wat ons overkomen is, nog geen maand geleden, heeft een golf van solidariteit de wereld overspoeld, van Nieuw Guinee tot Nunavut. Overal! Die solidariteit hadden we wel nodig. Drie uur hadden we om de stad te verlaten, drie uur om alles achter te laten. Enkele miljoenen mensen zijn vertokken, uit Frankrijk, België en Engeland. Zelfs uit Nederland. De ramp van Gravelines.

SCENARIO 2: De schuldenlast van een generatie

Verdomme, dat venster wil niet open. Is dat dan "milieuvriendelijkheid"? Om tocht te vermijden? En lawaaioverlast? Of is het omdat ik me niet op de straatstenen te pletter zou gooien? Toch wil ik horen wat ze roepen, die jonge mensen in de straat. Ik kan amper zien wat er op hun borden en spandoeken staat.
Ik denk dat het er wel enkele duizenden zijn, daar beneden, roepend en tierend voor het rusthuis. Jonge mensen staan buiten in de straat; en wij, de ouwe lui – als ik –, zitten bang en nieuwsgierig binnen in een beschermende kooi.

Het moést er van komen. Toch heeft het lang geduurd.
Ik weet het nog. Het was in 2020 [ik was 67, dus bijna op pensioen]. Er kwam een nieuw rapport van de Club van Rome: *het ecologisch deficit*. Wetenschappers waren gaan uitrekenen wat het aan de komende generaties allemaal gaat kosten om de actuele milieuschade te herstellen. Wat is de prijs van CO_2? De waarde van biodiversiteit? Van een landschap, een oever, een berg, de zee? Hoe becijfer je de onvruchtbaarheid van hele landstreken, enkel nog geschikt als stort.? Of het bewaken en onderhouden van bergplaatsen vol nucleair afval, eeuwen lang, millennia lang, nee: eeuwen van millennia lang? De elektriciteit die wij jaren geleden verbruikt hebben, zal door de komende generaties duur worden betaald. En geen cent opzij gezet. In vergelijking met al die cijfers was het aloude debat over de financiële schuldenlast een lachertje (de fameuze criteria van Maastricht, met de 3 % van het binnenlands product, weet je nog?).
Waarom zou je in miljarden euros rekenen, of in percenten van het B.B.P. (75%?), als de ware ecologische schuldenlast gerekend wordt in… (ja, in wat eigenlijk?).
We hebben nog proberen te zeggen dat er niet alleen een schuldenlast is, maar ook een kapitaal, een mooie erfenis. De komende generaties vertrekken immers niet van niets. Ze krijgen een eeuwenoud legaat van kunst en cultuur, wetenschap en techniek, beschaving en vakmanschap, architectuur en landinrichting. Maar zelfs die erfenis woog niet zwaar.
Na eindeloze debatten en hevige strijd is er toen een Europese wet gekomen – een van de eerste wetten op Europees niveau, in 2025 moet dat geweest zijn. Die wet creëerde een collectieve, generationele aansprakelijkheid. Elke burger (elke kiezer) werd individueel en solidair verantwoordelijk – aansprakelijk – voor de collectieve keuzen, de keuzen van zijn generatie. Een juridische nieuwigheid, maar een oud politiek principe. Daarop volgden hardnekkige juridische procedures, twaalf jaar lang. En onteigeningen, inbeslagnames. Ik mag niet zeggen dat onze generatie alles verloren heeft, dat men ons alles heeft afgepakt. Ik heb nog altijd deze kamer in het rusthuis. [We zijn hier enkele duizenden.] En ik heb enkele boeken mogen houden, en mijn computer: een venster op de wereld. Ik krijg kost en inwoning, bewassing en verzorging. Ik mag buiten gaan wanneer ik wil, in de straat, het park, de stad. Maar ik ben niet meer vrij. En ik heb geen geld om van mijn ouwe dag te genieten. Drie weken heb ik moeten wachten (en schrijven, en bellen…), vóór ik mijn vrienden in Lens bezoeken mocht. Sinds meer dan een jaar probeer ik een toelating te krijgen om naar Berlijn te gaan. Deze zomer was er één uitstap naar zee – één! En géén naar de Ardennen. Mijn buurvrouw is wel aan zo'n leven gewend. Jaren heeft ze alleen maar een leefloon gehad. Maar ik, ik kan daar niet aan wennen. En het beetje dat ik nog heb, willen ze me nu ook nog afnemen!
Nu hoor ik wat ze roepen: *"Betalen! Betaal die schuld!"* Wat willen ze nóg, die snotneuzen op straat?

SCENARIO 3: Leve de boeken!

Het bellen van de tram heeft me gewekt. Hij brengt boeken mee. Enkele duizenden boeken. [Tien jaar geleden zijn de trams opnieuw begonnen goederen te leveren. Er zijn geen vrachtwagens meer in de stad. Iedereen kan de ramen dag en nacht open laten staan.] Dat is al de derde tram met boeken die ik sinds het weekend hier zie. Hoeveel zullen er nog volgen?
Ik moet zeggen dat hét boek, waarvan iedereen dacht dat het voorbijgestreefd, dood en begraven was, inmiddels een tweede jeugd begonnen is. Ik herinner me het *ebook*, amper 30 jaar geleden, en ook de strijd tegen de papierverspilling (Bedrukt papier vooral, want de *boom* van de informatica had een verdubbeling van het papierverbruik veroorzaakt! Meer dan 200 kg per persoon en per jaar, in vergelijking met zo'n 100 kg in de jaren '70). Maar sindsdien zijn de technologieën en de milieu-evaluatie-methodes sterk veranderd: om papier te maken heb je nog altijd veel hout nodig, maar veel minder energie, en ook de watervervuiling werd aangepakt.
Om het in de atmosfeer aanwezige koolzuurgas (CO_2) te fixeren werden heel veel nieuwe bossen geplant, in alle maten en vormen, in de stad en op het land, waarbij de bestaande bossen, de venen en de moerassen gelukkig genoeg ontzien werden, omwille van hun natuurlijke waarde, hun biodiversiteit. Het aldus geproduceerde hout wordt gebruikt als brandstof (zodat een gesloten CO_2-kringloop ontstaat, want de uitstoot is gelijk aan de opname, onder voorwaarde dat je geen fijn stof laat ontsnappen), als bouwstof (voor huizen, meubels en gebruiksvoorwerpen allerlei), en om papier te produceren. Wie had dat ooit gedacht? Papier als opslagplaats van het zo vermaledijde koolzuurgas [1]!
Enkele kunstenaars en filosofen, nostalgici of avant-gardisten, rebellen of gewone burgers, hebben toen voorgesteld al dat papier ook te bedrukken. En niet om het even hoe, met om het even wat, maar kunstzinnig: het papier als drager van zowel een eeuwenoude culturele erfenis als van de meest recente creaties.
Toen werden er overal bibliotheken gebouwd. Elk huis heeft zijn bibliotheek – enkele kubieke meters boeken aan de noordkant – als efficiënte bijdrage aan het lijfelijke en geestelijke comfort van zijn bewoners. En in elke wijk komen er zeer grote bibliotheken (ZGB's). Ontzettend grote voorraden boeken als bijdrage tot een beter klimaat, fysiek en intellectueel. Iedereen neemt er wat hij wil. Er is genoeg voor iedereen, zelfs te veel. Het boek is een openbaar goed geworden, zoals de zon en de lucht (al moet gezegd dat de lucht dertig jaar geleden ei zo na geprivatiseerd werd). Je kan boeken plukken zoals je bloemen plukt in het veld. Als je maar genoeg verscheidenheid laat.
Er wordt zelfs overwogen het oude *Mundaneum-project* weer op te nemen, van Paul Otlet en Henri La Fontaine. Ditmaal gaat het echter niet om twaalf-, maar om honderden miljoenen steekkaarten. Ik ben benieuw of die *Mundanea* (want er komen er een hele reeks) belangrijker gaan worden dan de bestaande digitale informatie-

---

[1] Hier toch even dit. Koolstof (C) en koolzuurgas (CO_2) zijn essentiële, levensnoodzakelijke stoffen. Ook is het onjuist te zeggen dat hout of van hout afgeleide producten CO_2 opslaan. Ze vormen het om. Hout bevat diverse, heel complexe moleculen, uit zuurstof (O), waterstof (H) en koolstof (C) opgebouwd. Het huidige probleem is niet de aanwezigheid, maar de overvloed aan CO_2 in de atmosfeer. CO_2 is een van de broeikasgassen, waardoor het klimaat verandert. Voor de natuur is die klimaatwijziging geen probleem, maar voor sommige dier- en plantensoorten wel, die hun biotoop verliezen. Als groep (als ras) is de mens wellicht niet kwetsbaar. Dé mensen zijn het wel. De uiteindelijke doelstelling van natuurbescherming is niet de bescherming van de natuur – die heeft geen bescherming nodig – maar van de mensen.

magazijnen, zoals sommigen denken, die veel energie verbruiken en ook erg kwetsbaar zijn.
Wat er ook van zij, de actuele maatschappelijke doelstelling heet "deconcentratie", en "autonomie van de systemen" – autonomie, geen autarchie. Enkele recente rampen hebben de kwetsbaarheid aangetoond van de systemen die in het begin van deze eeuw zijn opgezet (of in de 20ste eeuw, zoals de elektriciteitsproductie, letterlijk geconcentreerd in enorme kern-*centrales* – ze hebben hun naam niet gestolen. Vandaag wordt energieproductie gedeconcentreerd!) Waarom moet een plaatselijke fout of panne het hele systeem in de war sturen, of zelfs een heel continent? Waarom moeten nood- en interventieplannen worden toevertrouwd aan onzekere digitale informatienetwerken? Tien jaar geleden, in Rijsel, heeft een kleine kortsluiting alles in de war gestuurd. De *Préfecture* – zoals men toen zei – had zelfs geen toegang meer tot haar eigen noodplannen! Gelukkig heeft een oude ambtenaar de hand kunnen leggen op een oud papieren exemplaar, met ammoniak gedrukt en met potlood aangevuld. Niet echt *"up to date"*, maar wel veel nuttiger dan een computer die zwijgt.

Jef Van Staeyen
Lille, 20 maart 2011 (oorspronkelijke Franse tekst: 3 januari 2009)